

Begränsningar i sociala funktionsförmågan och den nya funktionshinderlagen

Begränsningar i den sociala funktionsförmågan bör bibehållas i tillämpningsområdet för den nya lagen om funktionshinderservice.

Vi organisationer som representerar personer med intellektuell funktionsnedsättning, Autism Finland och ADHD-förbundet betonar att det är absolut nödvändigt att begränsningen i den sociala funktionsförmågan ingår i den nya funktionshinderlagens tillämpningsområde. Annars finns det en risk att många personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (till exempel autism, adhd och Tourette) som inte har en intellektuell funktionsnedsättning, samt personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning, blir utan funktionshinderservice som de skulle behöva.

Ett av de centrala målsättningarna med lagreformen har varit att de personer som i dag ”faller mellan stolarna” ska få service via lagen. Genom att beakta den sociala funktionsförmågan förebygger man även behovet av tyngre och dyrare tjänster (till exempel barnskyddsplaceringar)¹. Gällande lagstiftning tillämpas i nuläget ofta så att personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som inte har en intellektuell funktionsnedsättning, men även personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning, blir utan funktionshinderservice. De får inte heller lämpliga tjänster som motsvarar deras behov via socialvårdslagen, som är en allmän lag.

Också riksdagens social- och hälsovårdsutskott krävde i sitt betänkande att statsrådet säkerställer tjänsterna för barn i utsatt ställning såsom barn inom autismspektrumet eller med andra neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. I den nya funktionshinderlagen ingår ett omfattande utbud av tjänster som kan svara på behoven hos de personer som i dag faller mellan stolarna samt behoven hos barn och unga med funktionsnedsättning. Till dessa tjänster hör bland annat träning, personlig assistans, stöd för barnets boende och stöd för boende.

Den sociala funktionsförmågan ingår i FN:s funktionshinderkonvention

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning är bindande i Finland och fungerar även som utgångspunkt för den nya funktionshinderlagen. Konventionen innehåller en bred definition på en person med funktionsnedsättning (artikel 1). Enligt tillämpningspraxisen i FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (senare FN-kommittén) är det uppenbart att även

---

¹ Barn och unga med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar löper en högre risk än andra att bli placerade utanför hemmet. Av dem har 18 % varit placerade utanför hemmet under 18 års ålder (THL:s födelsekohortstudie från 1997, Kääriälä et al. 2021)

begränsningar i den sociala funktionsförmågan ingår i definitionen när den i samverkan med hindren i samhället förhindrar till exempel personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar från att delta i samhället på lika villkor som andra.

FN-kommittén har på ett allmänt plan använt begreppet “psykosociala funktionsnedsättningar”² för att beskriva psykiska och neuropsykiatriska begränsningar i funktionsförmågan. Kommittén har ofta i dessa sammanhang hänvisat till personer inom autismspektrumet. I Finland används begreppet psykosociala funktionsnedsättningar sällan. Begreppet psykosocial används främst i samband med psykisk sjukdom och rehabilitering. Begränsningar i psykisk respektive social funktionsförmåga är till sin natur såpass olika att det är motiverat att de beaktas separat i den nya funktionshinderlagens tillämpningsområde. Det skulle även underlätta tillämpningen av lagen. Personer inom autismspektrumet som behöver funktionshinderservice har till exempel ofta begränsningar i den sociala funktionsförmågan, men inte nödvändigtvis begränsningar i den psykiska funktionsförmågan.

FN:s funktionshinderkonvention förutsätter även att likabehandlingen mellan olika funktionshindergrupper främjas, vilket har ansetts vara en viktig utgångspunkt i reformen av funktionshinderlagstiftningen. Att funktionshindergrupper behandlas jämlikt måste vara en central utgångspunkt även när tillämpningsområdet preciseras.

Begränsningar i den sociala funktionsförmågan är redan ett etablerat begrepp då funktionsförmåga utvärderas, vilket påvisas bland annat av att det ingår i WHO:s ICF-klassifikation för funktionstillstånd, funktionshinder och hälsa. I klassifikationen beskrivs hur begränsningar i den sociala funktionsförmågan bland annat påverkar växelverkan och sociala relationer, kommunikation, men även samhälleligt, socialt och medborgerligt engagemang.

På vilket sätt kommer begränsningar i den sociala funktionsförmågan till uttryck?

Att stöda den sociala funktionsförmågan är viktigt uttryckligen med tanke på funktionshinderlagens syfte om att främja deltagande och delaktighet. Social funktionsförmåga bör definieras och förklaras närmare i lagens tillämpningsanvisningar.

Den sociala funktionsförmågan har två huvudsakliga dimensioner:

1. personens förmåga att klara sig i samspel med andra

---

² Se till exempel FN-kommitténs allmänna kommentarer nr 1, kommitténs ”List of issues in relation to the initial report of Finland” som gavs till Finland i samband med rapporteringen om konventionen den 10.10.2023 och kommitténs allmänna kommentar nr 6 där det anges att lagstiftning som främjar delaktighet och jämlikhet för personer med funktionsnedsättning “bara kan vara effektiv om den bygger på en definition av funktionsnedsättning som omfattar personer med långvariga fysiska, psykosociala, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar...” (punkt 73 b).

FDUV

Nordenskiöldsgatan 18 A, FI-00250 Helsingfors
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60, FI-65100 Vasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

2. personens förmåga att klara sig som aktör och deltagare i närmiljön och samhället.³

Den sociala funktionsförmågan tar sig uttryck i samspel och kommunikation med andra människor, i sociala nätverk, i förståelsen av andra människors kommunikation, hanteringen av olika roller, som social aktivitet och deltagande samt som upplevelser av gemenskap och delaktighet. Begränsningar i den sociala funktionsförmågan tar sig även uttryck som svårigheter att klara av sådana uppgifter och sådant deltagande som vardagslivet förutsätter. Det syns också som olika problem i samband med sociala relationer, interaktion och kommunikation. Begränsningar i den sociala funktionsförmågan kan försvåra eller helt hindra sådan verksamhet som hör till åldersenliga och individuella roller (till exempel som elev, förälder eller arbetstagare), såsom att utträta ärenden, att resa med kollektivtrafiken, att gå i skola, att studera, att arbeta, att bilda och upprätthålla sociala relationer samt att delta i fritidsaktiviteter. Begränsningar i den sociala funktionsförmågan kan också leda till att familjen har sådant behov av vård och stöd som familjer med barn, unga eller vuxna i motsvarande ålder inte har. Också faktorer i omgivningen påverkar hur sociala begränsningar i funktionsförmågan visar sig och hur besvärande de är.

Funktionsförmågan ska betraktas som en helhet, eftersom också andra delar av funktionsförmågan (såsom den fysiska, psykiska, kognitiva eller sensoriska) hänger ihop med den sociala funktionsförmågan. De olika delarna av funktionsförmågan används i stor utsträckning just i sociala sammanhang. En god till exempel kognitiv eller fysisk funktionsförmåga kan förbli outnyttjad om begränsningarna i personens sociala funktionsförmåga inte identifieras eller om personen inte får rätt sorts stöd.

Begränsningar i den sociala funktionsförmågan hos olika grupper med funktionsnedsättning

Begränsningar i den sociala funktionsförmågan är typiska för bland annat personer med autism, adhd, Tourette eller intellektuell funktionsnedsättning. Det är vanligt att neurodivergenta personer har flera neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och en del har också psykiatriska diagnoser och därav följande omfattande funktionsnedsättningar som kraftigt försämrar den sociala funktionsförmågan.

Hos **personer inom autismspektrumet** påverkar den sociala funktionsförmågan hur personen kommunicerar, interagerar och har kontakt med andra människor. Det kan vara svårt för en person med autism att kommunicera, tolka eller förstå andra människors verbala eller icke-verbala kommunikation eller beteende. Vissa personer med autism använder inte tal för att kommunicera eller har begränsad talförmåga. En del behöver dessutom stöd för att uttrycka sig själva och förstå andras kommunikation. Det kan vara svårt för en person med autism att uppfatta olika situationer utanför den egna erfarenhetsvärlden och anpassa sig till nya situationer. Också utmaningar med bland annat exekutiva funktioner, bearbetning av sinnesintryck, igenkänning och reglering av sina känslor, eventuella kognitiva problem

---

³ Heikkinen 1987; Heikkinen och Leskinen 1987; Kananoja 1983

samt att nervsystemet lätt blir överbelastat har samband med den sociala funktionsförmågan.

Huvudsymtomen för den (sociala) funktionsförmågan för **personer med adhd** är långvariga och funktionsnedsättande svårigheter i att reglera aktivitet och uppmärksamhet samt impulsivitet. Svårigheter med att reglera aktiviteten innebär oförmåga att anpassa sin egen aktivitet och sitt beteende till situationen. Impulsivitet kan ta sig uttryck som otålighet och benägenhet att agera snabbt och ogenomtänkt. Förutom en begränsning i den sociala funktionsförmågan har personer med adhd-symtom ofta också utmaningar i den kognitiva funktionsförmågan, till exempel med uppmärksamhet, styrning av aktiviteter, gestaltning och med minnet. Dessa kan ytterligare försvåra personens delaktighet och förmåga att delta som en aktiv och jämlik medlem i samhället.

Personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning kan ha begränsningar i den sociala funktionsförmågan som kommer till uttryck som svårigheter att uppfatta situationer och miljöer samt svårigheter i att hantera sociala situationer, bristfälliga språkliga förmågor samt utmaningar med uppmärksamhet, arbetsminnet och exekutiva funktioner. Funktionsförmågan är individuell för varje person och de kognitiva förmågorna och de sociala färdigheterna är inte alltid överensstämmande. För vissa kan det vara svårt att klara av praktiska saker, för andra kan det vara svårt att hantera sociala relationer. En person med lindrig intellektuell funktionsnedsättning kan klara sig inom vissa områden antingen självständigt eller med lätt stöd. Det finns dock situationer, omständigheter och uppgifter där personen behöver hjälp av en annan person. Behovet av stöd är inte nödvändigtvis dagligt, men det är återkommande och bestående. För att klara av vardagen är situationer som har att göra med hantering av pengar, tidtabeller, krävande ärenden, nya situationer på jobbet eller på fritiden samt situationer inom hälsovården utmanande.

Det finns en risk för att det inte finns förståelse för särdragen med den sociala funktionsförmågan och att konsekvenser av nedsatt social funktionsförmåga inte identifieras. Detta kan leda till att myndigheter kategoriskt svarar på behovet av stöd genom att hänvisa till tjänsterna i allmän lagstiftning. Dessa tjänster är dessvärre oftast inte tillräckliga eller lämpliga för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning. Det saknas också kunskap om neurodiversitet och intellektuell funktionsnedsättning. I den nya lagen om funktionshinderservice måste man därför säkerställa att personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar och personer med lindrig intellektuell funktionsnedsättning får den funktionshinderservice de behöver, också när behovet beror på begränsningar i den sociala funktionsförmågan.

FDUV

Nordenskiöldsgatan 18 A, FI-00250 Helsingfors
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60, FI-65100 Vasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

FDUV arbetar för frihet, delaktighet, utveckling och valmöjligheter för alla
– också för dem som behöver stöd i vardagen.

Mera information:

- Verksamhetsledare Satu Taiveaho, Autism Finland, p. 050 4097 940
- Verksamhetsledare Nina Hovén, ADHD-liitto, p. 045 636 1841
- Verksamhetsledare Risto Burman, Kehitysvammaisten Tukiliitto, p. 050 5569 900
- Verksamhetsledare Susanna Hintsala, Kehitysvammaliitto, p. 040 741 6179
- Verksamhetsledare Annette Tallberg-Haahtela, FDUV, p. 040 848 93 00

FDUV
Nordenskiöldsgatan 18 A, FI-00250 Helsingfors
09 434 23 60 | fduv@fduv.fi

Storalånggatan 60, FI-65100 Vasa
06 319 56 52 | fduv.vasa@fduv.fi

FDUV arbetar för frihet, delaktighet, utveckling och valmöjligheter för alla
– också för dem som behöver stöd i vardagen.